

Spædbørn i svøb og liste

Af Kirsten Linde

Tirsdag den 2. februar år 2000 oprettes en ny museumssag på Hjerl Hedes Frilandsmuseum (1). Babyen Magnus Andreas på fire uger får sparke- dragt, undertøj og libero-ble af og klædes dernæst i spædbarnsudstyr fra 1920'erne. Svøbningen med svøb og liste bliver fotodokumenteret ned til mindste detalje. Moderen, som er forfatter til denne artikel, er under hele seancen noget betænkelig. Lider han overlast den lille? Vil folk tænke, at hun er en dårlig mor? I dag er det en aldeles u-acceptabel påklædnings- metode at svøbe sit barn med svøb og liste, og det er jo egentligt interessant, når man trods alt har svøbt spædbørnene i Europa på denne måde i mange århundreder (2). De normskift, der er sket i forhold til spædbørnssvøbning- en er artiklens tema.

Helsvøbning – lægen Bertel Wichmands anbefalinger 1755

I 1755 udgiver lægen Bertel Wichmand bogen: »Kort Underviisning for Jordemødre«, som er en praktisk indføring i jordemoderkunsten (3). I bogen findes et kort kapitel om spædbarnets pleje lige efter fødslen. Heri finder vi en af de første danske beskrivelser af, hvorledes svøbningen af spædbarnet ifølge en læge bør udføres af jordemoderen: »*Derpaa ifører Jordemoderen Fosteret sit varme Hovedtøy og Skiorte, og binder og fæster dem, dog ikke for sterk, paa sine behørige Steder. Naar dette er skeet, forsees Navle-Strengen, og Barnet svøbes. Barnet legges derfor paa den underlagde Blee og Svøb paa Ryggen, dets Skiorte foldes op paa Ryggen og Brystet, saa at Rumpen og Bugen ikke bedækkes af den.....Beenene og Laarene udstrækkes i lige Linie op ved hverandre, Armene langs Kroppen. Svøbet legges om Fosteret, og Bindet eller Listen uden om, dog hverken for løst eller for fast. Derpaa legges Barnet paa Siden i sin Vugge, dækkes til, dog saaledes, at det ikke quæles, vares for Kulden, Solens Straaler, o.s.v. svøbes siden om Morgen og Aften, eller oftere, forsees med reent, tort, varmt tøy...(4).*«

Det bør bemærkes at spædbarnets ben og lår skal strækkes ud og armene lægges langs kroppen for svøbet lægges. Udenpå dette lægges svobelisten, hverken for løst eller for fast ifølge anbefalingen. Flere forskere påpeger, at

Jordemoderskilt fra 1785. Barnet er i hel-svøb. Den brede svøbeliste er lagt i tætte cirkelomgange omkring barnet.

mange senere lægebøger i en forkortet udgave gengiver den græske læge Soranus beskrivelse af spædbarnssvøbningen fra ca. 100 e. Kr. (5).

Praksis i 1700-tallet

Ser vi på et jordemoderskilt fra 1785, ses det at hele spædbarnets krop er indsvøbt fra hals til fødder (6). Sandsynligvis har dette barn haft armene ned langs kroppen. Fra norske undersøgelser ved vi, at barnets arme også kunne lægges i kors på brystet (7). På skiltet ses det, at listen er lagt i cirkler nedover barnets krop. Listen er lagt således, at den overlapper den foregående cirkelomgang, så man ikke kan se svøbet nedenunder. Rent praktisk vil svøbningen herved blive meget fast, og barnets bevægelser hæmmes ganske betydeligt.

Elfenbensfigur af arveprins Frederik i helsvøb 1753. Under den meget smalle svøbeliste ses svøbet tydeligt. (De Danske Kongers Kronologiske Samling, Rosenborg Slot).

At der også har været praktiseret en anden udgave af helsvøbet tyder en lille elfenbensfigur af arveprins Frederik fra 1753 på (8). Den lille prins er svøbt fra hals til fod, men svøbelisten er ganske smal og kun viklet nogle få gange om kroppen, og svøbet ses ganske tydeligt under listen. Denne form for svøbning med smalle lister sidder antagelig ikke helt så stramt som med en bred liste.

På ældre epitafiemalerier ses en anden svøbemetode, hvor man ligeledes har anvendt ganske smalle lister. Her er listen lagt i kors over barnets krop, istedet for at lægge den i cirkelomgange omkring barnet. På en alterforside fra 1561 fra Torslunde kirke, kan man i en dåbsscene se, hvordan barnet er iført et hvidt svøb, som tydeligt ses under den meget smalle, korslagte, røde svøbeliste (9).

I museernes samlinger findes så vidt vides ingen svøb, som med sikkerhed kan dateres til 1700-tallet. J.S. Møller oplyser fra senere kilder at svøbet var lavet af hvid vadmél, som kunne være kantet med sirts eller kulørt ild-

garn (10). Hos de bedrestillede kunne svøbet være lavet af pragtstoffer. I museernes samlinger findes mange både smalle og brede svøbelister. De er meget lange, fra 2 til 4,5 meter. Da listerne til helsvøbningen var en del af spædbarnets ydre påklædning, som blev vist frem til folk, er de ofte meget smukt udsmykket. Svøbelisterne kunne både være af ufarvet eller kulørt vadmel, for eksempel rød eller grøn. De kunne også være vævet af bomuld. Listerne kunne være foret med stivlærred og kantet med kulørt uldgarn, sirts, kattun, sølvkniplinger og silkebånd. Det er desværre umuligt at udlede hvor gamle disse lange svøbelister egentlig er. Helsvøbningen var almindelig udbredt blandt alle samfundsklasser i 1700-tallet, men i 1800-tallet overlevede denne form for svøbning ganske længe som tradition i visse områder, og derfor kan listerne i realiteten være fra begge århundrederne.

Således råder eksempelvis Kulturhistorisk Museum i Randers over en meget smal svøbeliste med en bredde på 5,5 cm og en længde på hele 4,6 meter (11). Den er vævet i hvid bomuldspique og er let faconskåret således at den var lettere at lægge rundt om barnet og er dateret til 1800-tallet. Randers Museum har også en 8,5 cm bred liste på 2,35 meter. Den er vævet af uld og udsmykket med tre borter i rødt og sort og er dateret til 1700-tallet. Muligvis har den brede liste været anvendt, som jordemoderskiltet illustrerer, og den smalle til en form for løsere svøbning hvor svøbet har kunnet skimtes imellem svøbelisten?

Vi ved ikke med sikkerhed, hvilket materiale 1700-tallets bleer var lavet af. Folkemindeforskeren J.S. Møller oplyser fra senere kilder, at bleerne var lavet af slidte hørlagner, for at de kunne være så bløde som muligt (12). Hvad angår barnets renlighed anbefaler Bertel Wichmand at skifte barnet om morgenen og om aftenen, »eller oftere« med rent, tørt og varmt tøj. Lige præcis anbefalingen af kun at skifte spædbarnet få gange i løbet af døgnet, hører til en af disse uforklarligheder, som aftvinger et svar. Men svaret må i dette tilfælde blive hypotetisk, idet vores nutidige erfaringsverden ikke strækker til. Muligvis har det haft en betydning, at svøbet var vævet af ren uld, hvor lanolinen ikke var vasket ud. Ulden har derved en meget stor absorptionsevne og beholder sin evne til at virke varm på trods af, at stoffet er meget mættet af væske. Måske har barnet ikke været så plaget af urin og våd afføring, som det bliver i de senere anbefalede bomuldssvøb?

Rousseaus forkastelse af svøb og liste

Meget tyder på, at helsvøbning af spædbørnene var den almindelig praksis igennem hele 1700-tallet, og at den befrielse fra svøb og svøbeliste, som Jean-Jacques Rousseau argumenterede for i værket »Emile eller om opdragelsen« fra 1762, kun fik en begrænset udbredelse i den rigeste over-

klasse (13). Rousseau varslede en ny diskurs indenfor området, men hans tanker slog først igennem i 1900-tallet. Det kan sandsynligvis begrundes i to forhold. For det første var afstanden alt for stor imellem Rousseaus idealistiske tanker og de almindelige normer i 1700-tallet. For det andet var mange af hans anbefalinger ikke mulige at få til at fungere i praksis i datiden.

Rousseau mente at svøbningen af spædbørn var unaturlig og frihedsberøvende, og at det endvidere virkede hæmmende for barnets trang til at vokse og dermed var direkte skadelig. *»Mangelen på motion og den tvungne stilling, hvori man holder et barns legeme, vil uundgåeligt genere blodets og væskernes omløb; derved hindres barnet i at vinde kraft, at vokse og udvikle sig«* (14). Dette stod i skærende kontrast til datidens almindelige opfattelse af spædbarnet, som et leddeløst væsen, hvis spjæt og bevægelser blev opfattet som utilsigtede og uhensigtsmæssige. Som Rousseau selv beskriver den gængse holdning: *»Man påstår, at hvis børn blev ladet i frihed, kunne de komme til at ligge i en akavet stilling og foretage bevægelser, der kunne skade deres lemmer harmoniske udvikling«* (15). Når man rettede barnets lemmer ud før svøbningen og holdt dem på plads, var det ud fra en forestilling om, at man hjalp barnets krop til at udvikle sig mere harmonisk.

Rousseau anbefalede, at man hverken brugte svøb eller liste *»...kun en løs og vid dragt som lader alle dets lemmer være fri. Dragten må ikke være så snæver at den hindrer barnets bevægelser, og ikke så varm at den forhindrer det i at føle luftens påvirkning«* (16). For Rousseau var en naturlig hærkning af barnekroppen et ideal. Børn som kun opholdt sig i stærkt opvarmede rum og med alt for meget tøj på blev efter hans mening svagelige. De eksisterende normer i samtiden var derimod, at børnenes påklædning først og fremmest skulle beskytte barnet mod kulde. Dette skal ses i sammenhæng med datidens opvarmningsformer. Husene var kolde, det trak fra døre og vinduer, og man fyrede ikke om natten. Helsvøbning under disse forhold har haft den rent praktiske funktion, at spædbarnet ikke var i stand til hverken med armene eller fødderne at sparke tøj eller dyne af sig. Det var dermed beskyttet mod kulde.

Et andet punkt, som bremsede en reform af spædbørnsdragten, var problemerne med barnets afføring. Rousseau nævner selv, at den vide dragt vil møde modstand fordi: *»Barnets urenlighed bliver desuden mere synlig i en åben klædning end i et svøb, hvorfor det må vaskes tiere«* (17). I praksis blev bleen holdt bedre på plads inde i et tæt svøb, og dermed havde man bedre hold på urin og afføring. Til sidst nævner Rousseau at et svøbt spædbarn kræver mindre opsyn: *»Var barnet i frihed, måtte man bestandig overvåge det, men når barnet er forsvarligt snøret ind i sit svøb, kan man smide det hen i en krog uden at bekymre sig om dets skrig«* (18).

Ser vi på den nye diskurs Rousseau bliver talsmand for, er den divergerende i forhold til samtidens normer på fire centrale områder. Synet på 1) barnets leddeløse krop. 2) barnets manglende varmeregulering. 3) barnets renlighed i forbindelse med afføring. 4) opsynet og omgangen med barnet. Disse fire punkter vil blive fulgt op i den følgende gennemgang af forandringerne af synet på spædbørnsbeklædningen.

Hufeland anbefaler halvsvøbning med armene fri 1799

I 1799 skriver den tyske læge Christian Wilhelm Hufeland bogen: »Godt Raad til Mødrene over de vigtigste Punkter af Børnenes physiske Opdragelse i de første Aar« (19). Bogen udkom i ikke mindre end ni oplag. Det må derfor antages at den har haft en vis indflydelse i den del af det bedre borgerskab som læste den.

Hufeland beskriver i sin bog spædbarnspåklædningens funktion: »*Hvad kan vel være vor Hensigt, ved at give Børnene de første Klæder? At opvarme og understøtte paa en passende Maade det spæde, bøielige Legeme, som endnu ikke kan holde, ja langt mere let beskade sig*« (20). Hufeland beklæder sig derved til den gængse tankegang, om at barnet var leddeløst og kunne komme til at skade sig selv med uheldige ryk. Alligevel afviser han den meget bastante form for helsvøbning, som ifølge ham fandt sted før i tiden. »*Jeg er altsaa en fiende af hiin tyranniske Indsvøben og Indtvingen, hvormed man i gamle Dage gjorde Blodets Omløb, Fordøielsen og Lemmernes Brug Besværlige...*« Men barnet skal ikke være foruden en støttende liste: »*Men ligesaa meget maae jeg misbillige det, naar man slet ikke svøber et Barn i de første Tider; thi det saa spæde bøielige Legeme, især Ryggenene, behøve tilvisse i Begyndelsen Understøttelse* (21)«.

Dernæst følger den egentlige beskrivelse af svøbemetoden og de klædningsstykker, som skal anvendes: »*Man beklæde det nys fødte Barn allerførst med fiint Linned, derover med Flonel, og nu omvikle man Legemet ganske loseligen med et Bind, som maa være en Haand bred, og strikket, fordi disse ikke saa ulige sammentrækker som de andre.* Hufeland anbefaler hør og bomuldsstoffer og introducerer den strikkede liste, som ifølge ham er mere elastisk end de vævede lister. Armene bør man ikke indsvøbe: »*Armene blive frie, hvilket overmaade letter Barnets Tilstand*«. Hufeland anbefaler endvidere brugen af en »*Bomulds Matratse*«, i senere termer den såkaldte løjert sammen med svøb og liste i de første 8-10 uger. Hufeland anbefaler også at man skifter linnedtøj ofte, og bader barnet i koldt vand for at vaske og hærde det.

Friederike Brun og svøbelsesbørnene

Der findes en enkelt beretning, som fortæller om overgangen til en mere lempelig svøbning af spædbørnene (22). Friederike Brun, som tilhørte den Københavnske overklasse, beskriver i sine erindringer, hvorledes hun indførte den nye svøbemetode blandt Nordsjællands bønder i 1770'erne, når familien lå på landet i Kgs. Lyngby om sommeren. Ifølge Friederike Brun var spædbørnene svøbt meget stramt i helsvøb »*efter den i Sjælland fordums almindelige Skik. Stive som Mumier, med indbundne Arme og svøbte tæt op til Halsen, med Huen fastnøret under Hagen, havde de stakkels Rollinger kun Øjnene frie, thi strax ved det første Skrig bleve de kirkebærrøde i Ansigtet og truede med at kvæles*« (23). Hun skyndte sig at løse de stakkels små fanger på trods af mødrenes modstand. De blev i første omgang bange for deres børns velbefindende, men når mødrene opdagede, at børnene blev mere rolige og nette, lod de Friederikke Brun råde, og metoden blev efterlignet.

Den metode, Friederike Brun indførte, må være den samme som Hufeland anbefaler, hvor armene er fri, mens resten af kroppen og benene omvikles med svøbelisten. Friederikke Brun kalder den nye svøbemetode for »*den mere fornuftige, i Sachsen brugelige Maade at behandle Smaabørn paa*«. Interessant nok kommer den nye svøbemetode fra det tyske område og en evt. indflydelse fra Rousseau nævnes ikke.

Levy anbefaler svøbeliste omkring kroppen 1845

I 1845 udgiver professor ved Den Kongelige Fødselsstiftelse i København, C.E. Levy: »Kortfattet Anviisning for unge Mødre til sundhedsmæssig Forpleining af deres spæde Børn«. Bogen er den første i en lang række af vejledningsbøger med statslige anbefalinger (24).

Levy skriver et halvt århundrede senere end Hufeland, men har samme forståelse af spædbarnspåklædningens funktion – den skal være varmeregulerende og give barnets krop understøttelse. Levy angiver svøbets størrelse til 5 quarter (ca.80x80cm) eller, som det angives, 1/2 gange længere end barnet. Listen skal være ca. en hånds bredde (ca.8 cm) og 2 alen (ca.1,25 meter) lang (25). Desuden skal svøbelistens ene ende være forsynet med en bændel til at fæstne listen med.

Levy beskriver også, hvordan svøbningen foregår i praksis omkring midten af 1800-tallet. Moderen breder svøbet ud på sit skød, og bleen lægges ud ovenpå, hvorefter hun lægger barnet derpå. Bleen svøbes fra hver side om hvert ben for sig, for at lårene ikke skal gnide mod hinanden, og derpå lægges en snip op om barnets underliv. Udenom bleen lægges svøbet om-

kring barnets krop op til armhulerne. Den nederste del af svøbet, hvor benene ikke når ned, lægges op mod barnets ryg og der fremkommer derved en slags pose af svøbet. Denne del fastholdes ligesom resten af svøbet med listen, som lægges rundt om barnets krop. Listen skal ikke »naae saa langt ned at Benenes Bevægelser i Svøbet derved hindres (26)«. Levys anbefaling af svøbemetoden er derved mindre bevægelseshæmmende end Hufelands, da listen ikke vikles rundt om benene på barnet.

Levy skriver at man nogle steder foretrækker at anvende en løjert i stedet for svøb og liste. Løjerten består af en madras, som er stoppet med krølhår eller bomuld og til hvis øverste ende er syet en tynd pude. Han beskriver endvidere udførligt, hvorledes den i praksis anvendes: »Efter da Barnet er iført Skjorten, Troien og Bleen, lægges det i Løjerten, som fortil løst tilbindes eller tilknares omkring Barnets Krop og gjerne sammenbindes nedenfor Foddene, saa at Armene forblive ganske frie og Benenes Bevægelser meget lidt indskrænkes (27)«. Bemærkelsesværdigt er det at løjerten betragtes som et alternativ til svøb og liste, og ikke som et supplement. Alligevel foretrækker de fleste svøb og liste fremfor løjerten idet den »fordrer nogen mere Opmærksomhed fra Moderens Side, forsaavidt som Barnet ved de friere Bevægelser lettere skifter Stilling, og glider ned i Madrassen«. Opsynet med barnet er altså mere besværligt ved anvendelsen af løjerten, og desuden oplyses det at man finder det nemmere at bære et svøbelsesbarn end et barn som ligger i en løjert.

Med hensyn til renligheden har Levy absolut et opdragende sigte med sin bog. Han anbefaler at man vasker barnets underkrop, så ofte det har gjort sig urent, og at barnet bliver badet dagligt.

Praksis i midten af 1800-tallet

Så vidt vides, findes der ikke nogen detaljeret beskrivelse af den praksis, som blev udøvet af kvinderne i den brede befolkning, når de svøbte deres spædbørn. Så vi ved desværre forbavsende lidt om den almindelige virkelighed, og dermed står lægernes rådgivningslitteratur med deres krav og anbefalinger mærkeligt uimodsagt.

Fra 1830 findes en beskrivelse fra Bornholm, hvor den stedlige Dr. Panum blev forarget over behandlingen af spædbørnene blandt bønderne (28). Vuggen har sin plads ved ovnen i stuen og her ligger barnet, som er helsvøbt i uldne klædningsstykker, akkurat som 1700-tallets svøbelsesbørn. »At disse uskyldige smaa Skabninger ligger paa et saadant Sted, hvor vaadt Tøj tørres, og dertil er indviklede i Svøb og uldne Lister, saa endog Armene er indviklede med, er det let at se, at de maa bestandig ligge i et varmt bad og altsaa bestandig i stærk Sved, som svækker dem for hele deres Levetid«. Di-

Et svøbelsesbarn i halvsvøb med armene fri fra 1873. (Michael og Anna Anchers hus).

striktslægen på Læsø Christen Rasmussen er heller ikke nådig i sin kritik af bøndernes spædbarnspleje i 1859 (29): »medens Bornene ere saa smaae, at de ligge i Vuggen, hvis heele Indhold som oftest kun bestaaer af Halm og gamle slæt – eller ikke fyldte Dynevaar; blive de med faae Undtagelser yderst sjelden afvaskede paa Kroppen, men i Almindelighed kun afstørret med en Klud, enten vaad eller tør«. Disse to kilder fortæller, at der var ganske langt fra Levys anbefalinger til praksisen ude i landdistrikterne.

Det var fortrinsvis borgerskabets kvinder, som læste lægernes rådgivningslitteratur om spædbørnsplejen, og derved også dem, som først efterlevede og praktiserede nye standarder. I museernes samlinger findes ganske

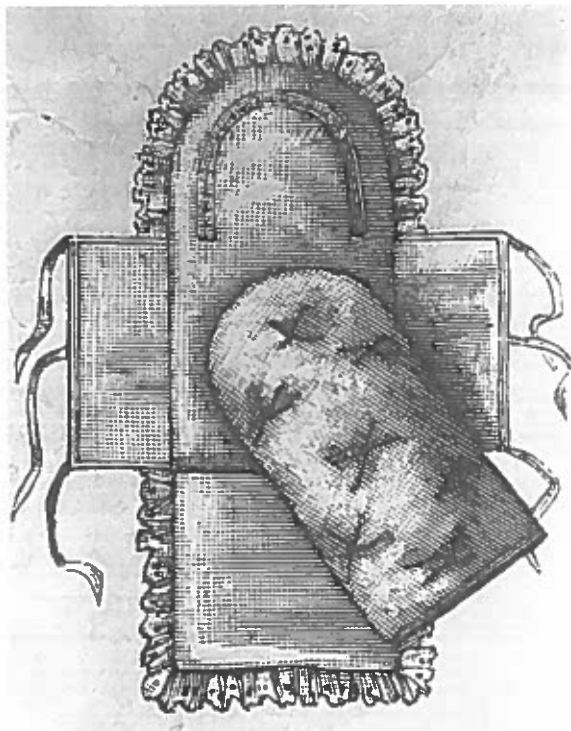
meget spædbarnstøj som er dateret til perioden fra 1800-tallets midte frem til 1920'erne (30). Dette spædbarnstøj adskiller sig fra spædbarnsudstyret fra 1700-tallet og 1800-tallets første halvdel både i materialevalg, farvesammensætninger og udsmykning.

Spædbarnspåklædningen bestod stadig af ble, navlebind, skjorte, trøje, svøb og liste, men bomuldsstoffer blev efterhånden det mest anvendte materiale til spædbarnstøjet og moden foreskrev hvidt. For at pynte barnet kunne man bruge en lille kjole udenpå svøbet eller barnet fik en smuk lille, hvid krave på med broderier og en lille kyse eller hæklet hue. Svøbet og listen blev derved efterhånden degraderet fra at være en væsentlig del af spædbarnets ydre påklædning til at blive en del af det mere skjulte undertøj, og det har muligvis været en medvirkende årsag til at de farvestrålende lister og svøb forsvandt. Samtidig signalerede den hvide farve renhed og enkelhed. Svøbet var oftest af bomuldsflonel og svøbelisten af bomuldsgarn. Listen kunne være strikket eller vævet, og de havde længder fra ca. 70 cm op til 2 meter ca. 9-12 cm brede. De må antages at have været brugt fortrinsvis til svøbning omkring kroppen med benene fri, især de korteste lister. Svøbelisterne kan både være med og uden bændel. J.S. Møller nævner fra slutningen af 1800-tallet, at man i Nordsjælland anvender en svøbelsesnål, som er en knappenål med et stort hoved (31).

Der findes forbløvsende få billeder af samtidige svøbelsesbørn fra 1800-tallet. De fleste billeder af svøbelsesbørn er fra 1900-tallet og viser en karikeret opfattelse af det svøbte barn. 1800-tallets spædbørn afbildes normalt i en kjole, og det er ud fra disse billeder umuligt at udlede noget om, hvordan barnet evt. var svøbt under kjolen. En undtagelse udgør en stregtegning af Michael Ancher tegnet i 1873 (32). Man ser her et skrigende spædbarn i armene på en gammel bedstemoder. Interessant nok er barnet svøbt med liste fra armhulerne og helt ned til fødderne. Levys anbefalinger af kun at lægge listen omkring kroppen var således ikke trængt igennem som almindelig norm blandt den almue, Michael Ancher skildrede på sine billeder.

Et praktisk eksperiment med en løjert

På trods af at Levy formoder, at løjerten ikke er så udbredt som svøbet og listen, findes en del samtidige afbildninger af den. Muligvis skyldtes det, at løjerten især blev brugt blandt det modebevidste borgerskab, som eksempelvis købte modebladet Dagmar (33). Den Gamle By i Århus har en fin samling af løjertes og deriblandt også en del enkle hverdagsløjertes syet af hvidt bomuldsstof og udsmykket med flæser. Der blev lavet en fotoserie af den ca. 8 uger gamle Magnus Andreas (34) og høstet nogle praktiske erfaringer omkring anvendelsen.

Løjert afbildet i mode-
bladet Dagmar 1878.

Magnus Andreas kunne sparke og sprælle i løjerten omtrent i samme omfang som hvis et tæppe var lagt rundt om ham. I praksis virkede den dermed hverken støttende for barnets krop eller hæmmende for dets bevægelser. Et minus ved løjerten er, at bleen let glider af barnet. Man anvendte ikke underbukser på spædbørn i 1800-tallet, og der blev gjort den erfaring, at bleen skulle lægges rimelig stramt og godt, for ikke at glide af. Magnus Andreas havde endvidere tendens til at glide ned i løjerten, akkurat som Levy kritiserede den for. Desuden virkede løjerten af det tynde bomuldsstof ikke særlig varm. Man må antage at den i brug har været dækket af en dyne.

Med eller uden svøbeliste

Den sidste udgave af Hufelands bog om spædbørnspleje udkom i 1863 (35). Den var kommenteret af lægen S.W. Mauthner som i modsætning til både Hufeland og Levy mente, at svøbet og listen var fuldstændig overflødig. Spædbarnspåklædningen skulle kun tjene til at holde barnet varmt og skulle ikke have en understøttende funktion i forhold til barnets krop »Vi ansee Børnenes Svøben i de første Maaneder af deres Liv for overflødig« (36).

Den ca. 8 uger gamle Magnus Andreas i løjert. (Hjerl Hedes Frilandsmuseum).

Mauthner havde foretaget en rejse til de Forenede Stater, hvor man ikke svøbte spædbørnene. »Barnet lades fra Fodselen af frit og Dragten bestaar i et langt varmt Skjort, men svøbt bliver det slet ikke« (37). Amerikanerne havde gode erfaringer med denne spædbarnspåklædning som gjorde børnenes muskler stærkere idet man gav dem frihed til at udvikle sig, som naturen forlangte det: »Vi have overbeviist os om, at man i Lande, hvor man aldeles ikke lægger Baand på Børnenes legemlige Frihed fra deres Fødsel af, træffer langt mindre end hos os paa Svækkelse og Rygradskrumninger« (38).

Følger man Mauthners argumenter, lyder de som en genklang af Rousseaus ideer. Men hvor Rousseau filosoferede sig til en overordnet naturstilstand, kunne Mauthner ved selvsyn konstatere, at man i det moderne civiliserede Nord-Amerika havde gode erfaringer med ikke at anvende svøb og liste. Han kunne dermed anvende den videnskabelige iagttagelse som et vægtigt argument.

Alligevel skulle der gå mange år før den genoptagne diskurs omkring befrielsen af spædbarnet fra svøb og liste slog igennem som almindelig norm. I bogen »Vort Hjem« redigeret af Emma Gad fra 1903 anbefales brugen af listen stadig, som en nødvendig del af spædbarnets påklædning (39). Der anbefales to forskellige påklædningsmåder for spædbørn: den almindelige med svøb og liste og et alternativ »det engelske system«.

Ifølge det engelske system skal barnet klædes i en skjorte, en ble og et uldstykke omkring bleen, dernæst en lang flonelsklokke med liv og udenpå endnu et skørt med liv og tilsidst en kjole med lange ærmer. På fødderne får barnet uldsokker. På trods af at det engelske system ikke fordrer nogen

liste, anbefales den alligevel: *»Man bør helst anvende det engelske System med Tilføjelse af en Liste; denne støtter Barnets Ryg, når der tages kejtet paa det, og er om Natten til stor Hjælp, naar man løfter Barnet op til sig«* (40).

Omkring 1900 er det at holde spædbarnet varmt stadig meget vigtig, når det gælder spædbørns påklædningen. Børnene bliver iklædt lag på lag af tøj, men normen omkring spædbarnsrenligheden er blevet ændret. Lugt i tøjet eller vuggen bliver nu ikke længere tolereret: *»at det skal skiftes ofte, saa snart Tøjet er Spor af stivt eller lugtende, er en Selvfølge«* (41). Under barnet kunne man lægge en ny opfindelse voksdugen, således at man undgik at få afføring og urin i madrassen. Til et barn skulle man have ca. 30-48 bleer, således at man kunne skifte det omgående, hvis bleen var våd. Det var endvidere ikke nok at vaske bleerne, de skulle koges! I det hele taget blev renlighedsprojektet ført ud i yderste konsekvens, idet mødre anbefalede at holde barnet frem allerede i 6-8 ugers alderen. Dvs. man holdt barnet ud fra sig, spredte dets ben og bøjedede knæerne på det. En metode som kunne betynde, at barnet begyndte at tisse.

Moderens bog 1916

I 1916 udkom børnelægen Sven Monrads: *»Moderens Bog«*, som skulle blive flere mødre-generationers bibel (42). Moderens bog rummede et program for plejen af spæde børn efter natur- og lægevidenskabelige principper og Monrads slogan *»ro, renlighed og regelmæssighed«* blev en vidt udbredt norm inden for den almindelige spædbørnspleje. Bogen udkom første gang i 1916 og i 1938 var den udkommet i ikke mindre end 52.000 eksemplarer. Bogen udkom sidste gang i 1952.

Allerede i 1899, hvor Monrad skrev sammen med fru Dorteia Secher-Leth frarådede han brugen af liste, idet den hindrede barnet i frit at bevæge brystkassen, arme og ben: *»Man skal derfor helst ikke »svobe« Barnet«* (43). Sammenligner man Monrads forsigtige *»helst ikke«* anbefaling i 1899 med anbefalingerne fra 1916 er det tydeligt, at der er sket en forandring. *»Listen, der herhjemme endnu anses for et uundværligt attribut til det spæde barns påklædning, er i virkeligheden ganske unødvendig og gør snarere skade end gavn«* (44). Den lægelige diskurs Monrad står for, er ensidigt fordømmende overfor brugen af liste. Alligevel er det tydeligt, at lægestanden på dette punkt er oppe mod sejlivede normer i befolkningen.

Monrads argumenter imod listen er interessante, fordi de i klar tale gør op med den sejlivede forestilling om, at barnet skulle stives af: *»Skulde en list virkelig kunne stive rygsojlen af, måtte den lægges så fast omkring barnet, at brystkassen og underlivet ikke fik fornøden plads til udvidelse, og da vilde den altså gøre skade«*. Han gør ligeledes op med forestillingen om at

man hjalp barnet i dets udvikling, ved at støtte barnets svage muskulatur. *»Man må heller ikke tro, at listen gør ryggen stærkere. Tværtimod! Ligesom alle andre muskler svækkes rygmusklerne ved at indsnøres, hvorimod de bliver kraftigere og udvikler sig bedre, når de har frit spillerum til at virke«.* Ved omgangen med barnet argumentere han endvidere imod forestillingen om, at det var enklere at bære et barn, som var svøbt. *»Skal det af en eller anden grund bæres, bør man alligevel altid støtte ryggen med sin arm og hånd og aldrig sætte sin lid til, at listen yder tilstrækkelig støtte«.*

Den anbefalede spædbarnsdragt uden liste består af: en undertrøje inderst, derpå en skjorte og udenpå denne en langærmet trøje. En eller to bleer af lærred og udenpå disse anbefales, som noget nyt at man kan anbringe et stykke gummilærred. Dog skal man påse, at barnet ikke kommer til at ligge med et varmt urinomslag. Rundt om barnet lægges et stort firkantet svøb af bomuldsflonel eller uld. Det må formodes, at en vægtig grund til, at Monrads anbefalinger vandt udbredelse var, at de i praksis var mulige at realisere. Hvor en vigtig norm i spædbarnsplejen i århundrederne hidtil havde været at holde barnet varmt i kolde og huse fulde af træk, så virkeligheden anderledes ud for en bred del af befolkningen i 1916. Husene havde en bedre standard, og det var derfor ikke en katastrofe, hvis barnet sparkede klæderne af sig. Brugen af gummilærred har også gjort det praktisk muligt at lade barnet have løstsiddende tøj og samtidig undgå, at der kom afføring i barne- og sengeklæderne.

At holde klæderne rene kunne ifølge Monrad også opnås ved at *»vænne barnet til renlighed«* (45). Denne tilvænnning bestod i, at man skulle være opmærksom på, når barnet vågnede, pludselig blev uroligt, blegnede let eller gav sig til at trykke. På disse tidspunkter, var det fornuftigt at holde barnet frem. Ved regelmæssighed kunne man derved opnå, at det blev renligt. Han advarede dog imod, at man påbegyndte træningen før i fjerde eller femte levemåned.

Sundhedsstyrelsens anbefaling 1939

I 1929 påbegyndtes en ordning med sundhedsplejersker i nogle få forsøgssamter, og i 1937 blev ordningen stadfæstet ved lov og udbredt til hele landet (46). Samtidig udgav Sundhedsstyrelsen et hæfte: *»Det spæde Barns Ernæring og Pleje«* som blev udsendt til alle nybakte mødre. Dette hæfte var allerede blevet trykt i et antal af 670.000 eksemplarer i 1939. Der kom derved en massiv statslig påvirkning af eksisterende normer indenfor spædbarnsplejen.

Interessant nok er en bestemt linje fremhævet i afsnittet om barnets klædedragt: *»Listen kan ganske undværes, ogsaa hos Nyfødte«* (47). I slutnin-

gen af 1930'erne var brugen af svøb og liste stadig udbredt som spædbarnspåklædning på trods af, at man fra lægeligt hold havde angrebet anvendelsen i flere årtier.

Praksis på landet i Nord- og Vestjylland til 1949

Hjerl Hedes Frilandsmuseum interviewede i 1998 seks kvinder født i perioden 1902-1913 (48). Fire var født i Vestjylland, nærmere bestemt Vinderup kommune, og en enkelt var født i en landkommune i nærheden af Viborg og en anden i en landkommune i nærheden af Løgstør. De havde alle svøbt spædbørn med liste i perioden ca. 1920-1949. Spædbørnene var deres egne børn, mindre søskende og andres børn, som de passede, da de var ude at tjene som unge. En af informanterne havde ikke selv fået børn, men havde været barselshjælper ved ikke mindre end 17 fødsler. Hun passede barselskone og det nyfødte barn i de foreskrevne ti dage efter fødslen, hvor moderen efter lægelig anbefaling og almindelig skik og brug lå i barselseng. Hun var barselshjælper i landkommunerne omkring Løgstør og senere i landkommunerne omkring Holstebro.

Ved interviewene blev der vist en vævet svøbeliste med en længde på 1,49 meter og en bredde på 10 cm samt et flonelssvøb på 80x80 cm. Informanterne blev bedt om at demonstrere brugen af svøb og liste på en dukke og sammenligne demonstrationslisten og svøbet med det, de selv havde anvendt. Interviewmetoden var den såkaldt kvalitative, hvor kvinderne fik rig mulighed for at fortælle om de punkter vedrørende spædbarnsplejen, som optog dem. De blev alle præsenteret for spørgsmål om spædbarnsudstyret: hvornår de brugte svøb og liste, hvem de havde lært svøbemetoden af, hvorfor de brugte listen, hvorfor de evt. sluttede, omverdenens syn på brugen af svøbelisten og omgangen med barnet.

Om udstyret fortalte Nielsine, at hun havde to svøbelister. Hun havde selv strikket dem, før det første barn blev født. Svøbelisten var omtrent af samme længde som demonstrationslisten, og den havde en spids med bændel i den ene ende. Desuden havde hun tre små svøb, to store svøb, nogle bleer, skjorter og trøjer. Maren havde svøbelister uden bændel, hun brugte sikkerhedsnåle. Dagny fortalte at hendes svøbelister var vævede og at hun havde købt dem. Bertha havde en svøbeliste med snor i hver ende, så den kunne bindes uanset hvilken ende, som blev rullet ind først. Ved demonstrationen forklarede kvinderne at svøbelisten skulle rulles rigtigt op således, at enden med bændelen var inderst. Det var noget man lærte allerede som barn, når man rullede lister op for sin mor.

Informanterne demonstrerede alle en svøbemetode, som mindede meget om Levys anbefalinger fra 1845. Nogle foretrak, at den nederste del af

svøbet blev fæstet bag på barnet og andre foran. Når svøbet blev fæstet foran, begrundedes det med, at barnet lå på ryggen og derved ikke blev generet af svøbets fold.

Levy beskrev, hvordan moderen skiftede og svøbte barnet på skødet, og det viste sig, at de fleste af informanterne havde skiftet og svøbt barnet på skødet. Dagny sad også og skiftede barnet på skødet – i hvert fald de to første. – »Sad og ordnede dem på skødet«...«henne ved komfuret, hvor det var varmt«. Hun havde endvidere en bemærkning til dette punkt »Tror aldrig hendes mor har gjort en i stand på æ bord« efterfulgt af latter. Anna havde en skammel under benene, både når hun ammede og skiftede barnet. Mary fortalte at moderen havde skiftet dem på skødet, men også på et bord. Hun fortalte videre, at »de lagde svøbet omkring, og det, der var for langt, skulle lægges op« (på maven). Svøbelisten blev lagt stramt om. De begyndte under armkrogene og ned til lårkrogene. Hende mor havde »noget hårdt noget« (selve listen). Det var vævet. »Så kunne det ordentlig lægges stramt«. Nielsine skiftede sine børn på bordet. Hun lagde dynen på bordet, og skiftede dem på den. Hun havde dog set mange børn blive skiftet på knæene. Så sad den, der skiftede, med benene på en skammel. Maren fortalte, at listen skulle være så stram »så at det ikke gled op«. Maren havde endvidere et fif som hun brugte før svøbningen: »Barnet skulle tisse før det blev svøbt«, så hun dyppede barnets fødder i lunkent vand – »det virkede«.

Informanterne havde forskellige opfattelser af, hvor længe barnet skulle være svøbt med liste. Nielsine fortalte, at børnene var svøbt til de var ca. et halvt år. Maren fortalte, at det var et princip nogle steder, at barnet skulle have liste på til det havde været i kirke. Omkring en månedstid brugte man listen. De fleste kunne ikke huske, hvor længe barnet havde haft listen på.

Alle kvinderne svarede, at de havde lært at bruge svøb og liste hjemme fra. Nielsine lærte det af sin mor. Dengang læste man sig ikke til det, forklarede hun. Dagny lærte det hjemme »Så 'n gjorde mor og mi moster«. De var 10 søskende, og hun var den ældste. Hun fortalte også, at i alle de hjem hun havde tjent, brugte man svøbeliste.

Der var forskellige begrundelser for, hvorfor man skulle anvende listen. Bertha begrundede brugen med »at det var for at støtte ryggen – »så var de stivet af når de var små«. Nielsine fortalte at når man skulle løfte barnet op af vuggen om natten, løftede man det i selve svøbelisten – »det gik fint«. Listen blev brugt for at stive ryggen af. Dagny svarede på spørgsmål at: »Så 'n var det bare«. Mary fortalte at det skulle være varmt »de troede jo ikke, at børn kunne tåle kuld«.

Nogle af kvinderne havde holdt op med brugen af liste midt i deres børneflokk, og de gav forskellige begrundelser herfor. Anna oplyste, at hun brugte svøb og liste til den ældste, som var født i 1933. Da hun fik et af sine

andre børn i 1940, sagde sundhedsplejersken fru Aggerholm nej til listen, og »så holdt hun op med det«. Dagny fortalte, at hun brugte svøb og liste til de to ældste i 1936 og 1940. Den yngste fik ble og bukser i 1945. Og hendes begrundelse var, at: »Så'n gjorde de yngre, og så gjorde jeg det og«. Mary, som hele sin barndom og ungdom havde været vant til, at børnene blev svøbt, brugte ikke selv liste og svøb på sine egne børn i 1948, 1950 og 1956. Som begrundelse, forklarede hun at »Det var hun slet ikke interesseret i når de havde navlebind på, så var det nok«. Maren fortalte, at den sidste barselskvinde, som hun passede i 1949, stadig brugte svøb og liste, og at jordmoderen ikke havde fundet det mærkeligt.

Tradition og norm

Meget tyder på at den traditionelle svøbetradition, som blev bibeholdt på landet i Vestjylland i den første halvdel af det 20. århundrede for en stor del bestod af forestillinger og en praksis, som havde hørt til almindelig accepterede normer i en tidligere periode. Elementer som derefter var blevet videreført på trods af at der var kommet nye og modstridende normer til i det omgivende samfund.

De få begrundelser informanterne gav for, hvorfor de svøbte deres børn, kan spores tilbage til antikkens syn på det spæde barn, som et leddeløst væsen. Et synspunkt, som eksempelvis lægerne indtil midten af 1800-tallet støttede. En af informanterne begrundede endvidere svøbningen med, at barnet skulle være varmt påklædt, da de ikke troede, at børnene kunne tåle kulde. Man kan følge denne angst, for at barnet skulle komme til at fryse i rådgivningslitteraturen 1700-tallet til begyndelsen af 1900-tallet. J.S. Møller omtaler en lignende begrundelse. I Raarup ved Vejle sagde man at det lille barn »ku frys', hvor e Smør ku smelt!« (49).

Landsognene i Nord- og Vestjylland har muligvis skabt gode betingelser for en fastholdelse af gamle traditioner indenfor spædbarnsplejen. Desværre er det udfra de få foretagne interviews umuligt at sige noget om forholdene generelt på landet og i byerne i Danmark. Var det kun i afsidesliggende dele af Jylland at man fastholdt en svøbetradition som det officielle Danmark tog stærk afstand fra? (50).

Et praktisk eksperiment med svøb og liste

Ved svøbningen af den fire uger gamle Magnus Andreas blev den svøbemetode, som Nielsine viste, fulgt i alle detaljer (51). Listen blev som anvist lagt fast omkring Magnus Andreas, og det kunne konstateres at hans lille krop derved blev stivet af. Svøbelisten sad rundt om mave og ryg og gjorde

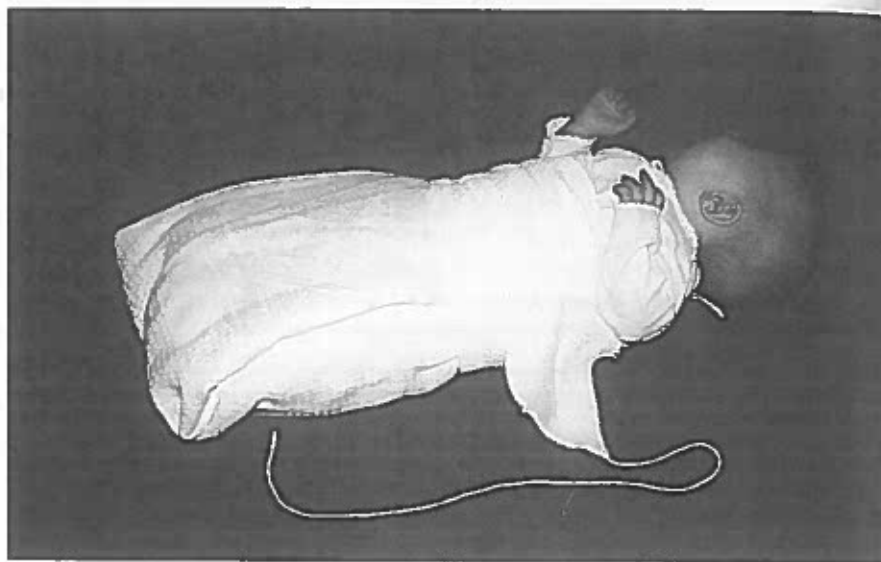

Den ca. 4 uger gamle Magnus Andreas svøbes. Svøbets nederste del er bøjet op på maven af barnet. (Hjerl Hedes Frilandsmuseum).

det umuligt for barnet at bøje kroppen. Derimod sprællede han med armene, og benene kunne han også sagtens sprælle med i »svøbeposen«. Det virkede ikke som om Magnus Andreas tog nogen notits af at være svøbt med en fast liste omkring maven. Han sprællede, ammede hos sin mor og sov med svøbet. Han virkede hverken roligere eller mere irritabel end sædvanlig. Når Magnus Andreas skulle bæres, gav listen ikke nogen særlig støtte, hans nakke og hoved skulle støttes alligevel. Derimod følte barnet meget fast at løfte og tage på, til forskel fra et usvøbt barn, som faktisk virker mere ledeløst. Magnus Andreas blev svøbt i februar måned, og beklædningen virkede hverken varmere eller koldere end den sparkedragt, undertrøje og trøje samt engangsble som han ellers brugte. Derimod må svøb og liste antages at være alt for varmt om sommeren. Ved afklædningen kunne det konstateres at bleen sad nøjagtig, som den var lagt. Svøbelisten havde hæmmet bækkenets bevægelser så meget, at bleen ikke havde rykket sig.

Uden liste med Benjamin Spock 1950

I 1950 udkom den første udgave af den amerikanske læge Benjamin Spocks bog: »Bogen om barnet« (52). I de følgende år skulle denne udvikle sig til at blive 1950-60'ernes nye bibel inden for spædbørnsplejen med mange op-

Svobelisten lægges under armene rundt om kroppen på barnet. Den lange bændel, for enden af svobelisten, fæstnes til sidst rundt om kroppen.

lag. Allerede i 1963 var det antal solgte eksemplarer nået op på 65.000. Benjamin Spock var amerikaner, men hans bog blev tilpasset forholdene i de lande hvor den blev udgivet.

Vedrørende det nyfødte barns beklædning skriver Spock, at man skal klæde barnet efter temperaturen. Han angiver samtidig at den rette temperatur i et barnerum er ca. 20 grader. Fra at spædbarnspåklædningen skulle beskytte barnet imod den kulde, som nu engang var i dets omgivelser, er 1950'ernes boliger så avancerede, at man kan regulere temperaturen nøjagtig i de rum, barnet befinder sig i. Bukserne blev også en almindelig del af barnets påklædning, og dette hænger sammen med en udbredt brug af gummibukser. I slutningen af 1950'erne dukker kravledragten op og bliver efterhånden standardudstyret for spædbørn (53).

Spock nævner end ikke listen med et eneste ord. Som en selvfølgelig del af tidens almindelige normer, skal barnet kunne bevæge lemmerne frit for at udvikle sig. Det eneste sted Spock omtaler en form for fastspænding af spædbarnet er, når han fraråder brugen af dyneposer, som går helt op om barnets overkrop og er fæstet til sengen. Han henviser samtidig til psykologer, som mener, »at det kan hæmme barnet åndeligt og legemligt, hvis det føler sig hjælpeløst og berøvet bevægelsesfriheden i den første udviklingsperiode« (54). Den nye diskurs Rousseau stod for i 1700-tallet bliver

Det færdigsvøbte barn er i stand til at bevæge arme og ben, men kan ikke bøje kroppen.

på mange måder sanktioneret af 1950'erne nye diskurs-magere i spædbarnsplejen, nemlig psykologerne. At udsætte barnet for nogen form for tvang fysisk eller psykisk fører kun til, at barnet ikke udvikler sig normalt.

Den tætte svøbning genintroduceres i 1990'erne

Da artiklens forfatter i 1992 fødte sit første barn, svøbte jordemoren barnet omhyggeligt ind i et blødt bomuldstæppe, så kun det lille ansigt kunne ses. Der lå hun så på siden som en lille bylt. De stolte forældre fik samtidigt at vide, at barnet ville føle sig trygtere, hvis det var svøbt tæt.

En meget sælgende skribent indenfor rådgivningslitteraturen om spædbarnspleje i 1990'erne er amerikaneren Penelope Leach, som har skrevet bogen »Alt om barnet« (55). I bogen anbefales det at svøbe barnet, hvis det skriger, når det ikke har fysisk kontakt med nogen. Leach mener, at spædbørn har et naturligt behov for at opleve fysisk kontakt med dem, der tager sig af det, og derfor græder de ofte efter det, hun kalder »kontakt-trøst«. Da mange mødre finder det umuligt at imødekomme spædbarnets konstante behov for kontakttrøst ved at holde det tæt ind til sig og bære rundt på det, kan man istedet svøbe det tæt. Hvis man pakker spædbarnet

godt og fast ind i et tæppe, vil barnet få den samme følelse af nærhed, varme og sikkerhed, som når det holdes tæt ind til en krop.

Penelope Leach anbefaler svøbningen som »en beroligende berøringskontakt«. Mange spædbørn begynder at skrig og fægte med arme og ben, hvis de bliver fuldstændig afklædte. De bliver bange og kan ikke lide følelsen af den nøgne hud mod luft. Ifølge Leach virker et tæt svøb magisk beroligende på de fleste babyer, hvorimod en for løs indpakning kan have den modsatte virkning. Den naturlige stilling for et barn er at ligge med bøjede arme og ben. Man skal derfor pakke det ind på denne måde uden at gøre noget forsøg på at rette arme og ben ud. Leach skriver videre at et varmt og blødt lag med stof forhindrer, at barnet bliver forstyrret af sine egne ryk med arme og ben. Man skal indkapsle den lille så fuldstændigt, at barnet bevæger sig som en helhed, som et bundt. Desuden vil barnet føle sig mere tryk, når det bliver båret i svøb.

Det er tankevækkende at læse Penelope Leach anbefalinger set i lyset af spædbarnssvøbningen før i tiden. Er dette dæmringen af en ny diskurs i spædbørnsplejen? Følte de tæt svøbte spædbørn i 1700-tallet sig mere trygge og rolige end de små frie og sprællende spædbørn i 1950'erne? Spørgsmålet kan vanskeligt besvares og må være op til læserens vurdering.

Noter og henvisninger:

1 Hjerl Hedes Frilandsmuseum (HHF) mus.sag 817 og 716. Fotodokumentationen har sit udgangspunkt i 6 interviews med ældre kvinder fra Vinderup kommune, som alle har brugt svøb og liste i perioden 1920-1949. 2 Inger Lise Christie: Spebarn i »Linde« og reiv« i By og Bygd. Fra barnas verden. Norsk Folkemuseumsårbook 1981-82. Bind XXIX. s. 5-42. En definition af svøbning ifølge Christie er: »felles for alle reivemåter (svøbemetoder) er at de i større eller mindre grad utgjør en fysisk tvang og hindrer barnets bevægelser« s. 5. Svøbning af spædbørn har foregået i hele Europa, Asien, Syd- og Nordamerika bortset fra områder med tropisk klima. 3 Berthel Wichmand: Kort Underviisning for Jordemodre. Aalborg 1755. 4 *ibid* s. 188-189. 5 Christie (1981-82) s. 6 og Anne Løkke: Bornemanualer – lægers rådgivningslitteratur om småbørn i 1770-1920. Medicinhistorie. Den jyske historiker 1995. nr. 72. s. 18. 6 Skilt for jordemoderen Katrine Marie Povlsen 1785. Privateje. 7 Christie (1981-82). 8 Arveprins Frederik i dåbsdragt. Elfenbensfigur af Lücke 1753. De Danske Kongers Kronologiske Samling. Rosenborg slot. 9 Alterforside fra Toroslunde Kirke 1561. Nationalmuseet. 10 J.S. Møller: Moder og barn i dansk folkeoverlevering. Ejnar Munksgaard. København 1940 s. 163-200 og Minna Kragelund: Folkedragter. Lademann 1978. s. 39 og Ellen Andersen: Moden i 1700-årene. Nationalmuseet 1977 s. 156-172. 11 Mus.nr.453x23 og 868x17 Kulturhistorisk Museum Randers. 12 Møller (1940) s. 190-191. 13 Jean-Jacques Rousseau: Emile eller om opdragelsen. 1 del. Oversat af Kristen D. Spanggaard. Borgens forlag. Ringkøbing 1962 (originaludg. 1762), Ellen Andersen (1977) s. 156-160. 14 Rousseau (1962) s. 22. 15 *ibid* s. 23. 16 *ibid* s. 46. 17 *ibid* s. 47. 18 *ibid* s. 23. 19 C.W. Hufeland: Godt Raad til Modrene over de vigtigste Punkter af Børnenes physiske Opdragelse i de første Aar. Oversat og med Anmærkninger forsynet ved D. Johan Clemens Tode. Kiøbenhavn 1799. 20 *ibid* s. 47. 21 *ibid* s. 48. 22 Friederike Brun, født Münter. Ungdoms-Erindringer (Wahrheit aus Morgenträumen). Udgivet af Loius Bobé. HH, Thielles Bogtrykkeri. Kjøbenhavn 1917. 23 alle citater *ibid* s. 80. 24 C.E. Levy: Kortfattet Anviisning for unge Modre til sundhedsmæssig Forpleining af deres spæde Børn. Kjøbenhavn 1845, Løkke (1995). 25 Længdeangivelserne er ifølge Peder Bjerregaard: Mål og Vægt.

Tønder Museum 1993. Fem kvarter = 15,7 cm x 5 = 78,5 cm. En håndsbredde = 1 alen på 62,8 cm : 8 = 7,85 cm. To alen = 62,8 x 2 = 125,6 cm. 26 Levy (1845) s. 40. 27 alle citater ibid s. 40-41. 28 H.F. Feilberg: Dansk Bondeliv. Saaledes som det i Mands Minde fortælles navnlig i Vestjylland. 2. del. 2 udg. København 1913. s. 200. 29 Signe Mellemegaard: Distriktslægen og læsoboerne. En medicinsk topografi fra 1859 og dens forudsætninger. Landbohistorisk Selskab 1992. s. 114. 30 Eksempelvis: Hjerl Hedes Frilandsmuseum (HHF) mus.sag 662, 665, 669, 687, 689, 725. 31 Møller (1940) s. 192. 32 Kat.nr.18. Et svøbelsesbarn. Helga Anchers Fonds Samling, Elisabeth Farbritius: Michael Anchers Ungdom 1865-1880. Poul Kristensens Forlag 1992. s. 15. 33 Dagmar. Skandinavisk Modeblad for Toilette og kvindelig Haandarbejder. København 17. juni 1878 og 1. dec. 1880. 34 Magnus Andreas er fotograferet i mus.nr. 1001:52 Den Gamle By, dokumenteret i mus.sag HHF 817. 35 C.W. Hufeland: Om smaa Børns Pleie. En Raadgiver for Nygifte og unge Mødre. Gennemset og forsynet med Anmærkninger af Dr. S.W. Mauthner. Efter Originalens 9de Oplag. København 1863. 36 ibid s. 34. 37 ibid s. 6. 38 ibid s. 34. 39 Vort Hjem. (red. Emma Gad) II bind. Sundhedspleje - Sygepleje - Klædedragten. København. Det nordiske Forlag 1903. Kapitlerne »Den gangse klædedragt. Det spæde barn.« af Pietro Krohn s. 63-67 og »Det spæde barn« af Leopold Meyer s. 157-169. 40 ibid s. 65. 41 ibid s. 64. 42 Sven Monrad: Moderens bog. Det sunde barns pleje. Gyldendalske Boghandel N.F.1916, Løkke (1995). 43 Fru Dorothea Secher-Leth og Dr. med. Monrad: Barselplejen. Pleje og Pasning af Moder og barn under Fødslen og Barselsengen. Dansk Sundhedstidendes Bibliotek II Bind. København 1899. s. 55. 44 Monrad (1916) alle citater s. 29. 45 ibid s. 30. 46 Gyldendals Leksikon. Fakta i fire bind. Nordisk Forlag. København, artiklen: Sundhedsplejerske. Det spæde barns Ernæring og Pleje. Kortfattet Vejledning, udgivet af Sundhedsstyrelsen. 7. oplag. København 1939, 1999. 47 ibid s. 15. 48 HHF mus.sag 716. De interviewede var: Nielsine født 1911. Far: husmand, ægtemand: arbejdsmand. Svøbte med liste i 1937, 1939 og 1945 på egne børn. Anna f. 1908. Far: gårdmand, ægtemand: gårdmand. Fik fem børn - svøbte med liste i perioden 1933-1940. Maren f. 1908. Far: landmand og snedker, ægtemand: invalid. Ingen børn - barselshjælper fra 1930-49, i alt 17 gange. Bertha f. 1902. Far: landmand, ægtemand: landmand. Fem børn - svøbte med liste i 1929, 1931, 1933, 1935 og 1945. Dagny f. 1913. Far: husmand og skorstensfejer, ægtemand: taxachauffør. Tre børn - svøbte med liste i 1936, 1940, men ikke den yngste i 1945. Mary f. 1911. Far: husmand, ægtemand: husmand. Tre børn i 1948, 1950 og 1956 - har ikke svøbt sine egne børn med liste, men hun havde mindre søskende som alle blev svøbt med liste. 49 Møller (1940) s. 199. 50 Det kunne være interessant at foretage flere punktundersøgelser i Danmark. Fra Sønderjylland har jeg to sikre efterretninger om, at man der har brugt svøbliste meget sent. Derimod har jeg ved forespørgsler altid fået negative svar fra ældre kvinder, som har boet i byområder. 51 HHF mus.sag 817. 52 Benjamin Spock: Bogen om Barnet. Sundt fornuft i pleje og opdragelse. Politikens Forlag. Kbh. 1963. 53 Clare: Rose: Childrens Clothes. Since 1750. B.T.Batsford Limited, London 1989. s. 103-119. 54 Spock (1963) s. 77. 55 Penelope Leach: Alt om barnet. Håndbog i baby- og småbarnstell. Aschehoug. Oslo 1991. s. 94-99.

Summary

Babies in swaddling clothes and bands

In 1755 the doctor Betel Wichmand advised midwives to swaddle babies tightly with a band from the neck to the feet so that the baby could not move arms or legs. This way the babies could be kept warm, and at the same time the swaddling clothes supported the child's body. For it was a widespread assumption that the baby's limbs were loose-jointed and that the uncontrolled jerks of the body could harm the baby - all the conceptual legacy of ancient medicine.

From contemporary pictures one can see that babies were in fact swaddled in this rather radical way, but the new ideas of the Enlightenment were to bring a change. The philosopher Jean-Jacques Rousseau's work *Emilie* from 1762 argued for the liberation of babies from this freedom-

restricting clothing. Rousseau's recommendations were only followed by the most prosperous upper class, and more than a century was to pass before his ideas won general acceptance.

Throughout most of the 19th century the medical profession recommended swaddling babies in more relaxed ways with the arms free and so they could kick their legs. All the same, mothers were advised to keep the swaddling band, which was suppose to support the baby's back. The old idea that the baby's body was loose-jointed and needed support endured persistently until the beginning of the twentieth century.

Among the bourgeoisie people began at an early stage to free the babies' arms from the swaddling, and baby clothes changed in character. In the 1700s the clothes were highly colourful and mainly of heavy woollen and linen materials. In the 1800s the babies were dressed in light white cotton materials. Among the peasantry it took a long time for the new fashion to make an impact.

In 1863 the doctor L.W. Mauthner stated that the swaddling band was completely superfluous. Later the rest of the medical profession followed suit, and at the beginning of the twentieth century there was wide agreement that the swaddling band had no practical function; on the contrary it was harmful to the child, since it inhibited the mobility of the body and muscles. The famous Dr. Monrad, with his motto »calm, regularity and cleanliness«, was an opponent of the use of swaddling bands, and he had a strong influence on the generations of mothers in the first half of the 20th century.

Nevertheless, the use of swaddling clothes and bands did not disappear. In the countryside in West Jutland people dressed babies in the same way as before. Most women learned how to take care of babies from their own mothers, so traditional ideas and practices were handed down without massive influence from outside.

In 1998 Hjerl Hede Open-Air Museum interviewed six women who had all had babies in swaddling and bands in the period 1920-1949 despite the doctors' condemnation of their use. The women said that they used swaddling bands to keep the babies warm and support their backs. To document the use of swaddling and band the baby Magnus Andreas was dressed in baby clothes from the 1920s. His reactions to the swaddling were recorded.

Since the 1950s swaddling bands have not been used in Denmark, and since then people have been very concerned not to inhibit the movements of the baby. The baby was to have the best possible scope for kicking and moving freely in order to get strong muscles, quite in accordance with Rousseau's ideas from the 1700s. Only in the 1990s has new consideration been given to the possible good sides of tight swaddling. Restless babies can be given a sense of security by swaddling them tightly in a cloth, since the baby's need for physical contact is thus satisfied.

Folk og Kultur

*Årbog for Dansk
Etnologi og Folkemindevidenskab
2001*

*Udgivet af Foreningen Danmarks Folkeminder
København 2001*